કરી શકે, બાકી કવિતા કરનારની ભાવના એ તો કવિતા કરનાર હોય તેજ જાણી શકે છે. અને તે પોતે 'પણ જે ભાવથી કવિતા કરી હોય, તે ભાવ બીજાઓને સમજાવી શકતો નથી. એટલે તે ભાવ વાણીદ્વારા યથાર્થ રૂપમાં કહી શકાતો નથી. સાકરનો સ્વાદ જાણનાર માણસ કદી શબ્દોદ્વારા તે સ્વાદને સમજાવી શકેજ નહીં. કવિઓના આશય તો કવિઓની પાસેજ હોય છે. એમ કહી તરતજ એક સ્તવન પોતે કરી આપ્યું. કે જે સ્તવનમાંથી " શ્રી સંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ " નીકળી શકે, તે સ્તવન આવનાર ગૃહસ્થને આપ્યુ, અને કહ્યુ કે, આનો અર્થ તે વિદ્વાન્ પાસે કરાવી આવો. ત્યારે તે સ્તવન લઇ સહરકુ ગૃહસ્થે વિદ્વાન્ આગળ અર્થ કરાવવાની માગણી કરી ત્યારે તે વિદ્વાને તરતજ પોતાની લઘુતાદર્શક ભાષામાં કહ્યું કે, આનો હું અર્થ કરી શકવા સમર્થ નથી. કર્તાનો આશય જાણવો એ બહુજ મુશ્કેલ છે. હું આનંદઘનજી મહારાજની ચોવીશીના સ્તવનોના જે અર્થ કરૂં છું, તે અર્થ મહારી સમજણમાં આવે છે તે કરૂં છું. પછી તે વિદ્વાને વીરવિજયજી મહારાજની મુલાકાત લીધી, અને બન્નેને પરમ આનંદ થયો. તે સ્તવનનો અર્થ વીરવિજયજી મહારાજે કરી આપ્યો. જે સ્તવન અમદાવાદ વિદ્યાશાળા તરફથી છપાયેલી પંચપ્રતિક્રમણની ચોપડીમાં છે.

કવિની દૃષ્ટિ જે સ્થળે પડે છે ત્યાં નવીનતાનેજ જુએ છે. Emerson. [એમર્સન] કહે છે. નવીનતામાંજ ચારૂતા છે, અને ચારૂતામાંજ કવિતાનું-કવિતાપણું છે. કવિનું જીવન રસિક અને આનંદમાં મસ્ત હોવું જોઈએ. જે ભાવનાના પ્રદેશોમાં અન્યની જવાની હિંમત ચાલતી નથી, ત્યાં કવિ કોઈપણ પ્રતિબંધ વિના જઈ શકે છે. विघ्नैः पुनः पुनरपि प्रति हन्यमानाः प्रारभ्यमुत्तमजना न परित्यजन्ति। એ નિયમ અનુસાર કવિઓ કોઈપણ ભાવનાના પ્રદેશમાં વિચરતાં જોખમ આવી પડે છતાં પણ પાછી પાની કાઢતા નથી. વળી આગળ કહે છે,

> છૂટું મૂકેલ દિલ જો કબજે રહે ના,
> તો પક્ષિ પિંજર બહાર ન કાઢજે તું,
> એ પખીડું અજબ છે બહુ રંગધારી,
> ન પાંખ તીવ્ર બહુ છે નભમાં વિહારી.

ભાવનાના પ્રદેશમાં વિચરતિ વખતે કવિએ પોતાના હૃદય ઉપર અંકુશ રાખવો જોઈએ. જો કે કવિ અનન્ય પરતંત્ર છે. યથેચ્છ વિહારી છે. વિહંગમ સમ યથેચ્છ ભાવનાના પ્રદેશમાં વિહાર કરી શકે છે. કારણ કે, તેની ગતિને કોઇ રોકી શકનાર નથી, પણ अति सर्वत्र वर्जयेत् એ ન્યાયે કવિએ પોતાની કલ્પનાને અંકુશમાં રાખવી

ત્હારાં સહુ ઉઘડતાં ફુલ શાં સુઅંગો,
આ બાલ વૃન્દ મહીં કંઇ જુદાજ ભાસે.

કવિના નેત્રની જ્યોતિ: ચપળ હોય છે. સંસારના વ્યવહારમાં ગુંથાયેલો મનુષ્ય જે વસ્તુ જોઈ શક્તો નથી, તે કવિ જોઈ શકે છે. તેનાં નેત્રો ચપળ હોય છે તેથીજ તે કુદરતનું સૌંદર્ય જે સામાન્ય મનુષ્યને અગોચર હોય છે, તે જોઇ શકે છે. વિશ્વનું સૌન્દર્ય જોવામાં તથા કુદરતના કાયદાઓને સમજાવવા તથા હૃદય ગુહામાં ગુપ્ત સમાયેલા ભાવોને બ્હાર લાવવામાં ચપળ નેત્રોની ખાસ જરૂર છે. કહ્યું છે કે, "જ્યાં ન પહોંચે રવિ ત્યાં પહોંચે કવિ" આ કવિ નયનની કીકીમા માત્ર એકજ ભાવ વિલસી રહે છે. એટલુંજ નહીં પણ હજારો ભાવો વિલસી રહે છે. માટે તે અન્ય માણસોથી જુદા પ્રકારનો હોય છે. એને માત્ર એના પોતાના જીવનનો વિચાર કરવાનો નથી, પણ જે વિશ્વની સાથે તે જોડાયેલો છે, તેમાં વસ્તા સમસ્ત પ્રાણીઓનો પણ કરવાનો છે વળી આગળ કલાપી કહે છે:—

શોધી રહ્યો નવીન કાંઇ સ્થળે સ્થળે તું,
ને ખેલમા મચી રહ્યો વળી પૂર્ણ હર્ષે !
તુ સર્વ જ્યા અટકતાં કુદી જાય સ્હેજે !
ના કાંઈ જોખમ તને નજરે પડે છે !

જોઈએ. નહીં તો તે પક્ષી એવું અજબ છે કે, જો એ વખત હાથમાંથી સટકી જવા દીધું તો પછીથી તે કદિ પ હાથમાં આવશે નહીં. એ તો એના આકાશમાં યથેચ્છ ઉડ કરશે. અને આ ઉડ્ડયનથી અનર્થ ઉત્પન્ન થવાનો સંભવ રહે છે. કારણ કે જેમ પક્ષી મેઘમાળાને ભેટવાને માટે ગિ શૃંગોની મર્યાદાને વટાવીને ઉડે છે. તેને જેમ, સિંધુ ઉ ર્મિમાં ડૂબકી દઇ ડૂબી જવાનો પ્રસંગ આવે છે. તથ કવચિત યથેચ્છ ઉડતાં પારધીની જાળમાં સપડાઇ જાય છે તેમ આ કવિની નિરંકુશ કલ્પનાની સ્થિતિ બને છે. કલાપ આગળ કહે છે.

> તુને અરે હૃદય આવુંજ છે મળેલું,
> તો રાખજે દૃઢ લગામ સદા કરે તું;
> છે એક બાજુ દુનિયાં સઘળી હઠીલી,
> ને એકલો કવિ રહીશ તું એક બાજુ.

દુનિયાને જે વસ્તુ ન રૂચે, તે તેને બહુ સમજાવવા કવિએ પ્રયાસ કરવો નહીં. કારણ કે એમ કરવાથી તે જગતમા નિંદાને પાત્ર થાય છે. આ કાવ્યમાં કલાપીનું સ્વાનુભવત્વ સ્પષ્ટ જણાય છે. કારણ કે કલાપીએ કેટલાંક [illegible] નયોને તેની કવિતામાં ગાયાં હતાં, જેથી તેના પરિ- [illegible] તેના હૃદયને સંતાપ થયો હોય એવું તેના

કાવ્યની વ્યાખ્યા બાંધવી એ મહા મુશ્કેલીનું કામ છે. જુદા જુદા વિદ્વાનો કાવ્યની વ્યાખ્યા જુદી જુદી રીતે કરે છે. કાવ્યનું તેમજ સાહિત્યનું ક્ષેત્ર એટલું બધું વિશાળ છે કે તેની વ્યાખ્યા એક વખત નિયત કર્યા પછી જો આપણે તપાસીશું તો જરૂર તે વ્યાખ્યા અધુરીજ લાગશે. જે જે વિદ્વાન્ તેની વ્યાખ્યા બાંધે છે તે દરેક પોતે તે વિશાળ ક્ષેત્રના જે પ્રદેશમાં હોય છે તેને અનુસરીનેજ વ્યાખ્યા બાંધે છે, એટલે તે વ્યાખ્યા અપૂર્ણ રહી જાય, એ સંભવનીય છે.

કેટલાક આંગ્લભૂમિના કવિઓ કવિતાને " કુદરતનું અનુકરણ " એમ કહે છે. ત્યારે કેટલાક તો તેને તદ્દન " કલ્પનાજ " કહે છે. પરંતુ દરેક કાવ્ય વા કવિતાનો સાધારણ ધર્મ જોવા જઈશું તો માલુમ પડશે કે કવિની સચોટ શબ્દ ગુંથણીથી વ્યક્ત કરેલી લાગણીઓ (Feelings) જ છે. ઉપરની બે વ્યાખ્યામાંથી કંઈ વધારે ખરી તો મારે એટલું તો કહેવું પડશે કે કવિતા એ ફક્ત કુદરતનું અનુકરણ છે. પણ આ બધી વાત એક બાજુ રહેવા દઈ આપણે જોઈશું તો માલુમ પડશે કે रसात्मकं वाक्यं काव्यं, એ સૂત્ર દરેક કવિતા વા કાવ્યને એક સરખી રીતે લાગુ પડે છે. " જે વાક્યનો આત્મા રસ છે તે વાક્ય કાવ્ય છે. " એટલે એ તો નિઃસંશય છે કે જેને

કાવ્યની વ્યાખ્યા બાંધવી એ મહા મુશ્કેલીનું કામ છે. જુદા જુદા વિદ્વાનો કાવ્યની વ્યાખ્યા જુદી જુદી રીતે કરે છે. કાવ્યનું તેમજ સાહિત્યનું ક્ષેત્ર એટલું બધું વિશાળ છે કે તેની વ્યાખ્યા એક વખત નિયત કર્યા પછી જો આપણે તપાસીશું તો જરૂર તે વ્યાખ્યા અધુરીજ લાગશે. જે જે વિદ્વાન્ તેની વ્યાખ્યા બાંધે છે તે દરેક પોતે તે વિશાળ ક્ષેત્રના જે પ્રદેશમાં હોય છે તેને અનુસરીનેજ વ્યાખ્યા બાંધે છે, એટલે તે વ્યાખ્યા અપૂર્ણ રહી જાય, એ સંભવનીય છે.

કેટલાક આંગ્લભૂમિના કવિઓ કવિતાને "કુદરતનું અનુકરણ" એમ કહે છે. ત્યારે કેટલાક તો તેને તદ્દન "કલ્પનાજ" કહે છે. પરંતુ દરેક કાવ્ય વા કવિતાનો સાધારણ ધર્મ જોવા જશો તો માલુમ પડશે કે કવિની સચોટ શબ્દ ગુંથણીથી વ્યક્ત કરેલી લાગણીઓ (Feelings) જ છે. ઉપરની બે વ્યાખ્યામાંથી કઈ વધારે ખરી તો મારે એટલું તો કહેવું પડશે કે કવિતા એ ફક્ત કુદરતનું અનુકરણ છે. પણ આ બધી વાત એક બાજુ રહેવા દઈ આપણે જોઈશું તો માલુમ પડશે કે रसात्मकं वाक्यं काव्यं, એ સૂત્ર દરેક કવિતા વા કાવ્યને એક સરખી રીતે લાગુ પડે છે. "જે વાક્યનો આત્મા રસ છે તે વાક્ય કાવ્ય છે." એટલે એ તો નિઃસંશય છે કે જેને

ભૂમિ અને ધન બહુ વાવ્યું,
નહિ લેશ પણ નહિ સંપજ્યો,
આખુંમાંહિ બાળી નાખશે,
૧૪ જરૂરી કપાતો.

ભાવાર્થ ૩૦—'સૂતો છે તું કોઇ અન્ય ભવાન' એ નામનું ભજન [illegible] કોટિનું છે. અહિં જ્ઞાનના સંચાર રૂપી [illegible] અજ્ઞાનરૂપી તમસની શાંતિ થાય છે. જ્યારે [illegible] ઉદય થાય છે ત્યારે અજ્ઞાનરૂપી અંધકારનો નાશ થાય [illegible] હૃદયમાં જે આનંદ થાય છે તે અવર્ણનીય છે. [illegible] ભજનનો હેતુ છે નીચેની લીટીઓ પણ [illegible] છે

હવે નયનની [illegible] ભાળી,
[illegible]
[illegible]
[illegible]
સૂતો છે તું કોઇ અન્ય ભવાન . . .

[illegible]

તેટલો વહેલો અમલમાં મૂકી શકાયો નહોતો અને તેથી ફરીનેજ તે બંને કાવ્યો તેજ પુસ્તકની દ્વિતીયાવૃત્તિમાં લઇ શકાયો નહોતો, પણ તેજ કાવ્યોને નોટ સાથે પ્રસ્તુત પુસ્તકમાં દાખલ કરી હું વાંચકોના ઋણથી મુક્ત થાઉં છું. આ કાવ્યો વાંચતા પહેલાં તેની ફુટ નોટમાં આવેલી ટીકા પ્રથમ વાંચી જવા વાંચકોને મારી સલાહ છે. તે કાવ્યોના સંબંધમાં જે કંઇ લખવાનું હતું તે પ્રસ્તાવનામાં તેમજ ટીકામાં જણાવી દીધું છે જેથી હવે તે સંબંધમાં કંઇ વધુ લખવાનું ઉચિત ધારતો નથી.

આ કાવ્યો પછી ગીત રત્નાવળીમાં પ્રસિદ્ધ થઇ ગયેલી ગઝલો દાખલ કરવામાં આવી છે. આ ગઝલોની ભાષા વધુ સહેલી હોવાથી તેનો ભાવાર્થ પણ ઘણી સુગમતાથી સમજી શકાય તેવો છે જેથી તેના પર કંઈ વધુ લખવું તે અસ્થાને ગણાય.

ગીત રત્નાવળીની દ્વિતીયાવૃત્તિમાં પાછળથી જે કાવ્યો દાખલ કરવામાં આવ્યાં છે તેઓના અંતમાં જ્યાં જ્યાં સ્થળો મૂકેલાં છે તેમાં મહારાજશ્રીની મૂળ કોપી સાથે સરખાવતાં કેટલોક ફેરફાર થયેલો માલુમ પડે છે. આવી નજીવી

ॐ

शास्त्रविशारदजैनाचार्ययोगनिष्ठपूज्यपाद
सद्गुरु श्रीमद् बुद्धिसागरसूरि चरण
सरोजेभ्योनमः ॥

अजितकाव्यकिरणावली.

चिद्घन स्वामिस्तुति.

(१)

સવૈયા.

હે ઈશ્વર! તું ચિદ્દઘનસ્વામી, ત્હારી કલા સૌથી ન્યારી;
ત્હારી કૃતિનો પાર ન પામે, જગમાંનાં નર કે નારી.
કોઇ કહે આકાર વિનાનો, કોઈ કહે છે સાકારી;
એક નિરંજન ચિદ્દઘન આતમ! સ્તુતિ મ્હારી લે સ્વીકારી. ૧

કોઇ નપુંસક બ્રહ્મ કહીને, જલ્પે છે નિજમત લાવી;
કોઇ ત્હને પુરૂષોત્તમ કહિને, પુરૂષ દેછે બતલાવી.
કોઇ કહે છે કમલાનો પતિ, કોઈ તુજ પારવતી નારી;
એક નિરંજન ચિદ્દ્ઘન આતમ! સ્તુતિ મ્હારી લે સ્વીકારી. ૭

કોઇ નામ તુજ ગૉડ કહેને, અલ્લા કહી કઇ બોલાવે;
કોઇ ઇશુનો તાત કહેને, દામોદર કઇ દર્શાવે.
કોઇ સુરજને શક્તિ કહે નવ, સત્ય નામ દે નિર્ધારી;
એક નિરંજન ચિદ્દ્ઘન આતમ! સ્તુતિ મ્હારી લે સ્વીકારી. ૮

કામી ક્રોધી કપટે કુત્સિત, ક્રૂર કામ કરનારો છું;
પરભાગીમાં વાંકો ચાલું, વિષયેચ્છા ધરનારો છું.
મોહમાંહિ હું મસ્ત થયો નવ, આજ્ઞા ત્હારી શિરધારી;
એક નિરંજન ચિદ્દ્ઘન જીનવર, સ્તુતિ મ્હારી લે સ્વીકારી. ૯

મુજ અપરાધો અવલોકો નહિ, હે ઇશ્વર? છું અપરાધી;
કેમ કરી તવ સ્મરણ કરૂં હું, બહુ વળગ્યાં આધિવ્યાધિ.
દાસ અજીતની અરજી એ કે, દેજે ભક્તિ સદા ત્હારી;
એક નિરંજન ચિદ્દ્ઘન જીનવર, સ્તુતિ મ્હારી લે સ્વીકારી. ૧૦

રાંદેર   સમભાવે ઉપાસક.

મુનિ અજીતસાગર.

अदृश्यने नमस्कार.

(૩)

શાર્દૂલવિક્રીડિતમ્.

ગોળામાં વિજ રેડી સેર કરીયું, અદૃશ્ય બેઠો રહી,
સંબંધી પ્રતિ વાતચીત કરવા, એકે ઘડી ના રહી;
ઉદ્યોગો કરતાં દીધી ન કમતી, કિન્તુ દીધા સાર છે,
એવા કોઈ અદૃશ્ય ઈષ્ટ જનને, નેહે નમસ્કાર છે. ૧

સંતાપી સુકવ્યું સદૈવ સુખડું, આશા રહી ના કરી,
સંસારી ગૃહમાં જઇ રહું કયં, ત્યાં તો વરી સાસરી;
સૂકાવી દીધી છેક આ નયનની, બ્હેતી હવે ધાર છે,
એવા કોઇ અદૃશ્ય ઇષ્ટ જનને નેહે નમસ્કાર છે. ૨

સંસારી સુખમાં જણાવ્યું દુખડું, ઇચ્છા તજાવી દીધી,
બ્રહ્માનન્દ સમુદ્રની લહરિઓ, કેરી પિપાસી પીધી;
જોરાયે પણ વિશ્વના અણુઅણુમે એવો દીધો પ્યાર છે,
એવા કોઇ અદૃશ્ય ઇષ્ટ જનને નેહે નમસ્કાર છે. ૩

જ્યાં કે હું જગ અર્થ ત્રાસ કરવા, મોઢે ફુંકું છું મથી,
તોયે તેની કૃપાવડે કૃત ગૃહી, હોબાઈ જતો નથી;
સુખે તો જગ બન્ધુ, દુખ સમયે જેનોજ આધાર છે,
એવા કોઇ અદૃશ્ય ઇષ્ટ જનને નેહે નમસ્કાર છે. ૪

બાંધું છું નહીં જોરવાળી વહુતી, બાંધ્યેથી બંધાય જે.
સાંધું તાર નવા જુના જરૂર તે, સાંધ્યેથી સંધાય જે;
ગાંધું ચિત્ત યમે અને નિયમથી, ગાંધ્યેજ ગાંધાય જે,
રાંધી પાક કરૂં સુઅન્ન મનને, રાંધ્યેથી રંધાય જે. ૩

વારૂં વારમવાર મોહ મદને, વારેથી વારાય જે,
ધારૂં ધીરજ દદમાં નિજ બળે, ધાર્યેથી ધારાય જે;
હારૂં વાદ વિવાદ તુચ્છ વિષયે, હાર્યેથી હારાય જે,
ઝારૂં છિદ્ર પડયાં રૂડા કળશને, ઝાર્યેથી ઝારાય જે. ૪

દોડું છું સતસંગમાં હરખથી, દોડયેથી દોડાય જે,
જોડું છું જગદીશમાંહિ જીવને, જોડયેથી જોડાય જે;
ઘોડું છું હિત નહ પાપ કરતા, ઘોડયેથી ઘોડાય જે,
છોડું છું રિપુ મારવા શર કરે, છોડયેથી છોડાય જે. ૫

પ્રેરે છે બળ અન્યનું મુજ વિષે, પૂરી મળે હામ ના,
જેવા ચિત્ર રચેલ ભીતપરનાં, ના દૃષ્ટ શું નામનાં? .
છે શક્તિ શરચાપમાં પણ વિના, પ્રેર્યે કશું ના સરે;
શક્તિ તો ઘટમાંહિ પૂર્ણ પણ તે, પ્રેર્યા થકી વિસ્તરે. ૬

स्वमतिपरिणामावधिपृण.म.

પાટણ. અજીત મુનિ.

અપરાધક્ષમાસ્તવનમ્.

(૫)

વસંતતિલકા.

દીધાં ન કોઇ ભવમાં પ્રભુ! અન્નદાન,
બૂજ્યો અનન્ત ભવ આતમ તત્વ જ્ઞાન;
આવ્યો હવે શરણ હે પ્રભુજી ત્હમારા,
સર્વાપરાધ વિભુ! માફ કરો હમારા. ૧

કોઇ સમે છળવડે ભુંડું વદાયું,
વિશ્વાસઘાત વનમાહિં વળી ભમાયું;
દ્રવ્યો પ્રપંચ કરી દીન જીવો બિચારા,
સર્વાપરાધ પ્રભુ! માફ કરો હમારા. ૨

ભાળી હશે નહિ ક્રિયા યમ ધાર ભારી,
પ્રમાદ દૂર થઈ કૃત્ય કર્યાં વિચારી;
સેવ્યા નહીં સદગુરૂ કદી માની સારા,
સર્વાપરાધ પ્રભુ! માફ કરો હમારા. ૩

આત્મા સમાન જીવ સર્વ નહીંજ જાણ્યા,
ચોટ્ટા બનીને ઉરે અભિમાન આણ્યા,
જાણ્યા ન સ્વપ્ન સરખા સુખ ભાવ દારા,
સર્વાપરાધ પ્રભુ! માફ કરો હમારા. ૪

અમોને અવિધિથી, અહીં ઉધરવાને પદ ભરો;
પ્રભો! વિશ્વસ્વામી! અમપર કરૂણા કંઈ કરો. ૩

તમો જ્ઞાની ધ્યાની, અમ નહીં કંઈએ સમજીએ;
અને શું આ જન્મે, પ્રભુ! પ્રભુ!! પ્રભુ!!! માત્ર ભજીએ.
ઘણાં આધિવ્યાધિ, વિવિધ દુખવાળાં તન ધરો;
પ્રભો! વિશ્વસ્વામી! અમપર કરૂણા કંઈ કરો. ૪

ચલાવી નૌકા આ, નર તનરૂપી વિશ્વ દરિયે;
મહા વેગે જાયે, પવન પ્રભુ! તો કેમ તરિયે.
હવે આવ્યું કાંઠે, ભવભય હરીને પરિવરો;
પ્રભો! વિશ્વસ્વામી! અમપર કરૂણા કંઈ કરો. ૫

દિસે મા છે જે માંહિ, બરફ ગિરિ ખરો કરી બળો;
અને ત્યાં ભાસે છે, સુખ જળ તણો ભાગ વિમળો.
ડુબાવે ડોલાવે, તરણી દુખ દાતા વડધરો;
પ્રભો! વિશ્વસ્વામી! અમપર કરૂણા કંઇ કરો. ૬

જુદી જાણી બાજી તરણી તનયાદિ પ્રબળ જ્યાં;
કરી પાસા સિદ્ધા, કદીક અવળા કર્મ ફળ ત્યાં.
જીતાવાને તેને, તમ શરણ એ મારગ ખરો;
પ્રભો! વિશ્વસ્વામી! અમપર કરૂણા કંઈ કરો. ૭

તમો માતા પિતા, હૃદય ધન મ્હારૂં પણ તમે;
તમો શાન્તિ દાતા શિવગવર દાતા પણ તમે.

દયા આપો એવી, પ્રિય શિષ્ય તમારા શિવવરો;
પ્રભો ! વિશ્વસ્વામી ! અમપર કરૂણા કંઈ કરો. ૮
દુહા—આ અષ્ટક જે સાંભળે, અગર ભણે મન સાથ;
થાય અજીત અનવદ્ય તે, પામે ત્રિભુવન નાથ. ૯

ૐ વલસાડ મુનિ અજીતસાગર.

सत्य साधुने प्रणाम.

(૭)

હરિગીત.

શાન્તિરૂપી જે સદનમાં, વ્હાલમ સહિત વાસો કરે;
દિલ ક્લેશ દુર્મદ સિંહના, કાપી અને કકડા કરે.
ભય હીન શ્રી ભગવાનનું, જેનું હૃદય શુભ ધામ છે;
તે સત્ય સૌરભ સાધુને, મમ કોટિવાર પ્રણામ છે. ૧
પ્રમદા તણા વનમાં કદી, એ સ્નેહ સાથ ન સંચરે;
જન મૃત્યુ દાયી વાસનાનાં, મૂળ સઘળાં પરહરે.
પરના ભલાને કારણે, કટિબદ્ધ આઠે જામ છે;
તે સત્ય સૌરભ સાધુને, મુજ કોટિવાર પ્રણામ છે. ૨
લપડાક મારે લોભને, સાસુય અવલોકે નહી;
દર્પણ સમા હૈડા ઉપર, કાળાશ થાવા દે નહી.

પરમાર્થનાં પગલાં ભરે, સંસાર શૂલિ સમાન છે; ·
તે સત્ય સૌરભ સાધુને, મમ કોટિવાર પ્રણામ છે. ૩
જે જે સમે જે જે મળે, તે તે સમે તે તે લઈ;·
સન્તોષથી તન નિર્વહે, પ્રભુ ભજનમાં તત્પર રહી.
જાતું રહ્યું જ્ઞાને કરી, જેનું બધું અભિમાન છે;
તે સત્ય સૌરભ સાધુને, મમ કોટિવાર પ્રણામ છે. ૪
આગમ તણી આજ્ઞા સદા, શિર ધારિલે નિશ્ચય કરી;
પગલું ન એકે ઉત્પથે, નિન્દા વળી ત્યાગે પરી;
વિશ્વાસ ઘાતની વાતતો, હૈડા થકીજ હરામ છે.
તે સત્ય સૌરભ સાધુને, મમ કોટિવાર પ્રણામ છે. ૫
અપ્રિય પણ પ્રિય આત્મનાં, વાકયો સદા મુખથી કરે.
પ્રિય પણ અહિતપર આત્મ અર્થે, શબ્દ એક ન દાખવે.
જેવું હૃદય તેવુંજ બાહિર, વર્ત્તવાનું ધ્યાન છે;
તે સત્ય સૌરભ સાધુને, મમ કોટિવાર પ્રણામ છે. ૬
કઈ સ્નેહ સાથ શરીરથી, પ્રભુનાંજ કાર્ય આદરે;
જપમાળ કર તૃષ્ણા નથી, પ્રભુ નામ જીહ્વાથી ઝરે.
ઉદ્વિગ્નતા મનમાં નથી, ઇશ ઇશકમાં આરામ છે;
તે સત્ય સૌરભ સાધુને, મમ કોટિવાર પ્રણામ છે. ૭
વૈરાગ્યથી જે વિશ્વની, ખટપટ બધી એ ખાળતા;
વ્યભિચાર કંટક વૃક્ષને, જ્ઞાનાગ્નિ એ કરી બાળતા.

એમી શ્રી સત્યઆહત્વ, શક્તિની શ્રેષ્ઠતા તથા;
એક નારી તણાં વાક્યો, માન્યાં સત્યયથા કથા. ૧૪
એવીને માનવો રાખે, સત્યઆહત્વ બુદ્ધિને,
પામે ઇપ્સિત નારીતે, શ્રી અ કૃતાર્થ સિદ્ધિને. ૧૫

શાન્તિઃ ૩. પાટણ વૈ. વ. ૭

पाटणनगरनी श्रीदेवीने.

(૯)

ભૈરવી ગજલ, યા–હરિગીત.

સ્થાપન કર્યું તુજ સ્નેહથી, વનરાજ નામે ચાવડે,
વળી વળી બહુ વન્દન કર્યું, અતિ હૃદયની શ્રદ્ધા વડે.
મરૂ માળવાદિક દેશમાં, એ વખત તુ પૂજનિક ગઈ;
જયજયિનિ! પાટણનગરની, શ્રી દેવિ શું આજસુ થઈ? ૧
તદનંતરે પણ તે રીતે, ત્હારૂં સદા પૂજન કર્યું,
ઋદ્ધિ અને સિદ્ધિ વરે અહોનિશ, બહુ તેનું ભર્યું.
ચરમાગ તું ગુર્જર તણી, વિશ્વાસથી નિશદિન રહી;
જયજયિનિ! પાટણનગરની, શ્રી દેવિ શું આજસુ થઈ. ૨
સમીપે સરસ્વતી તુજ તણા, પરલોકના માટે વહે,
વર પુત્ર તેમાં સ્નાન કરી, આનંદ ઉરમાંહી લહે

प्यारांअमृतने !

(૧૦)

સવૈયા.

તુજ કર્તવ્ય કર્યું નહીં પૂરું, હોંશ કરીને આરંભ્યું
મધુર વચનથી હૃદય વિંધાયું, તવ સ્વરૂપ માંહી સ્તંભ્યું
અરે! જીગરના દોસ્ત! મહાશય! અતીવ રમ્ય મૂર્તિ ત્હારી
યાદ અહર્નિશ આવે નયને, નીરધાર ઢાવે ભારી. ૧

સુંદર યૌવન મધ્ય દેહતુજ, કાળ તણા આધીન થયો
તુજ આ મિત્ર તણા દિલનો જ્વર, કેમ! મુખેથી જાય કહ્યો
પૈગંબરૂ કઇ રીતે પ્યારા, અભિન્ન દિલને છોડી ગયો
અધઃ સ્થાનપર ત્યાગી સ્નેહીને, ઉત્તમપદ જઇ બેસી રહ્યો. ૨

સમય સમય તુજ વાર્તા કરતાં, રમ્યમૂર્તિ સાંભરી આવે
શોક સમુદ્રે ડુબાવીને, વાર વાર દિલ તલસાવે
હાસ્ય ગુપ્ત પડી જાય બધ છે, વાગે તીવ્ર તીરો તનમાં
શિરીષ કુસુમની મૃદુતા પામી, બળે વિરહ દવથી વનમાં ૩

ફરી ભેટી કરવાને આતુર, ફરી વાર્તા કરવા મન છે
ફરી વાણી હેત તુજ કેરી, પૂર્ણાનંદ જરૂર તન છે
એક નહીંની લક્ષિત ધરતીપર, બેઠી બહુ વિશ્રામ કર્યો
દીલ આ હીજરાવી અમને, અગમ્ય સ્થાન જે કેમ કર્યો ૪

જીતે જગતના લોક છો, આ લોકનાં રાજા બની,
દિલના દિવાના લોકને, પરવા નથી રાજા તણી;
દિલના અજીત મિત્રો અજીતને, બ્હાલવાળા લાગશે,
દિલનાં દરદ પુછનાર સાચા, મિત્ર ક્યાં વસતા હશે! ૧૩

મહેસાણા. વૈશાખ શુક્લ.

શાન્તિ: ૩

મનસ્વરૂપ મર્કટને!

(૧૨)

હરિગીત.

આ વૃક્ષથી આ વૃક્ષપર, કુદકા અતિશય મારતું,
ઘડીમાં હીંડોળે હિંચતું, વળી અતિ ચપળતા ધારતું;
તરૂ ફળ તણું ભક્ષણ કરી, પલ્લવ વિખેરી નાખતું.
ચંચળ અતિ મન માંકડું, નહીં શાન્તિ ઘડી ભર રાખતું. ૧

દુર્ગમ અગરકે સુગમ આ, અપરમ્ય કે આ રમ્ય છે,
આવળ અગર કે આમ્રના, સુખ જન્ય કે દુઃખ જન્ય છે;
તેનું નિરીક્ષણ ના કરી, કડુ સ્વાદુ ફળફુળ ચાખતું,
ચંચળ અતિ મન માંકડું, નહીં શાન્તિ ઘડી ભર રાખતું. ૨

અપકર જનને દીલ દીધું, કર્યાંક દીધું, તે ના દીધું,
જગ સ્વપ્નને ઘટ ભીતર કર, માની લીધું તે ના લીધું;
પ્રિય વાસ્તાથી માર્ગિઓ, તુજને સદા સંભારશે,
ચારિત્રનાં યશ ગાન સહુ, જીહ્વા થકી ઉચ્ચારશે. ૮

બન્ધુપણાના ભાવથી, જગબન્ધુ તરિકે ચાહશે,
તુજ ઊર્ધ્વગામિ વિમાનનાં, પગલાં પથિક સંભાળશે;
તુજ હૃદયરૂપ પારસમણિ, બીજા હૃદય લોહે અડી,
કરશે કનક નિર્મળ અતિ, તે યશ કર ઉજ્વળ ઘડી. ૯

તઈઆર કરીશે સત્ય ત્હારા, દ્રવ્ય કેરી ગાંઠડી,
માર્ગે ગહન છે ઘાંટિઓ, વટવી ત્હને પડશે વડી;
તસ્કર ત્હને મિત્રો બની, ભુલાવવા પણ આવશે,
પિત્તળતણાં પાત્રો વળી, સુવર્ણ મય દર્શાવશે. ૧૦

તુજ હેતુએ શોકે ભર્યાં, એકાન્તમા બેઠેલ છે,
અપ્રિય પણ પ્રિય અન્તનો, ઉપદેશ શુભ અર્પેલ છે,
ઉત્તર બણી નિર્વિઘ્નતાએ, તે ત્હને પહોંચાડશે,
કરી અજીતસાગર સ્વરૂપમય, આનંદ ગૃહ દેખાડશે! ૧૧

આબુ દેલવાડા. વૈશાખ

ૐ શાન્તિઃ ૩

પણ મનમાં હતી હામ, અન્તમાંહી રૈલાતાં,
  વાવ્યાં બીજ અસંખ્ય, ખેડુતે નવ અચકાતાં;
ઉગ્યાં તૃણ અંકુર, ઉગિયાં અન્ન રૂપાળાં,
  ફૂલતણાં સહુ પત્ર, થયાં સુન્દર રસવાળાં. ૫

સુંઘાં થયાં અનાજ, ઘટી ગ્યા સઘળા ભાવો,
  ફરી ફરી કરી હલકાર, ખેડુતો લેતા લ્હાવો,
આઠ દિવસ તો રહો, બીજ બોવા દો અમને,
  પછી આવવા મેઘરાજ, વિનવીશું તમને. ૬

સર્વેનાં મન શાન્ત, અષાઢો મેઉલો આવ્યો,
  વાહવાહ થઇ હ્હેર, એમ ઉચ્ચાર કરાવ્યો;
વહિ ગ્યા દિન દસ બાર, માંડયું પછી ઉંચે જોવા,
  બદલ્યો સર્વે હુલ્હોળ, આભલું માંડયું છોવા. ૭

પુષ્કળ જોઇએ ઘામ, છતાં શીતળતા પડતી,
  થઇને વારમવાર, વાયુની લહરી નડતી;
હો ગૂણા દો દુણા, હોય શિયર દો ઝાટજ,
  એ કહેવત અનુસાર, ઘડિઓ મેઉલે ઘાટજ. ૮
ચાર દિવસ નવ જતાં, ઝડી વરસી મૃગશિરમાં,
  ઉત્પત્તિ થઇ રહી, કાતરાની ખેતરમાં;
ખાધા નવ અંકૂર, નહિ પુષ્કળ પણ કચાડી,
  હવે જણાઇ જરૂર, મેઘ પણ નાખ્યો આંડી. ૯

એ તો રહી ઘડી વાત. અબોલાં વૃક્ષ બિચારાં,
  ઉન્હાળે સહિ તાપ, શિતળ છાયા દેનારાં;
શીયાળે સહી શીત, તળે આપે ગરમાવો,
  ચોમાસે સહી નીર, રાખતાં જીવ ઠારાઓ. ૨૫

પંખીડાનું જીવન, ગૃહો રહેવાનાં તે છે,
  કૂવા વાવઠ તથા, ખેતી ને ખેતર એ છે;
એ વૃક્ષો અમર્ષિત, ઢોરને ખાવા કાપ્યાં,
  પલ્લવ પત્રો લેઇ, પશુ સુખ આગળ આપ્યાં. ૨૬

મસ્તક વિણુ જ્યમ મનુજ, એમ દર્પે ! દેખાશે ?
  હા હા ! ! તો તો જુલમ, વિશ્વ વિષે વર્ત્તાશે;
નિર્મળ જળ દાતાર, વર્ષા આપે જો પશિયાં,
  તો પરિપૂર્ણ થાય, અન્નતણાં કઇ હશિયાં. ૨૭

એયે અર્ધાં વઢ્યાં, પ્રબળતા પવને કીધી.:
  મોંઘે મેઘે તદપિ, જરા આંખી નહિ દીધી;
બે ત્રણુ દિનથી પવન, જરી જરી મંદ થયો છે,
  વર્ષાનો વિશ્વાસ, કંઈ કંઈ થઇ રહ્યો છે. ૨૮

વાદળ પણુ હટી ગયાં, શ્યામ નિર્મળ નભ ભાસે,
  સારસી જઇને રટી, ગઈ કાલે આકાશ;
પવન ફર્યો છે કિમપિ, અગ્નિખૂણે વહી જાતો,
  એને લઇ વિશ્વાસ, હવે વર્ષાનો થાતો. ૨૯

असतप्रिति.

(૧૬)

સવૈઆ.

મધુકર કેરી કમલ પુષ્પમાં, પૂર્ણ પણે લગની લાગી,
  થઈ રજની પણ રસ કમ ભોગી, શક્યો નહી તે રસ ત્યાગી;
પ્રાતઃકાળ થવાને આવ્યો, નિશા શ્યામતા ગઈ ભાગી,
  હસ્તિ ઉદર પહોચ્યો તે ષટ્પદ, થયો પરમ મય દુર્ભાગી. ૧
એજ પ્રીતિ જઇ સારસ પક્ષીની, દંપતી માંહી વસી રહી,
  એક તણા મૃત્યુની પાછળ, બીજાએ જીવાયું નહી;
પતંગ અંગ ઉમંગ ધરીને, પડિઓ દીપ શિખાની મહીં,
  ત્યાં હેપ્રીતિ! જઈ વસી ત્યાં, ક્ષેમ કુશળ તેં રાખ્યાં કંઇ.! ૨
જઇ પહોંચી વળી વિવિધ વૃક્ષ, વિભૂષિત કુસુમિત વનમાંહી,
  વીણાનદિ ચિત્ત ચોરી લીધું, ચટપટી મૃગના મનમાંહી;
મસ્તક છેદી લીધાં પારધીએ, કરી શસ્ત્ર ઘા તનમાંહી,
  ઘડીમાં વિશ્વવિલાસ ખલાસ, કરાવ્યો પાપિણી! રણમાંહી. ૩
પુંજ તથૈવ વસી આ વિષધર, ક્રૂર ભયંકર મણિધરમાં,
  બંસી નાદમાં ભાન ભુલાવી, વૃત્તિ હુતિ છે ક્ષણ ભરમાં;
કોમળ દન્તાવલી કપાણી, જાત જાદુગરના કરમાં,
  પરાધીન કરી મણિ તજાવ્યો, આપી વિપત્તિ જનમ ભરમાં ૪

જરસિન્ધુમાંનાવ.

(૧૮)

હરિગીત.

લાગી પ્રબળ પ્રારબ્ધ વાયુની, ઝપટ એ થકી ડોલતી,
  યૌવનરૂપી શઠ ઉપર, દુર્મતિ વાયસી બહુ બોલતી;
વળી વાસનારૂપ વારિમાં, જીવજન્તુ જાત ઘણી વસી,
  નૌકા અમારી ચાલી છે, જરસિન્ધુમાંહી ધસમસી. ૧
પ્રત્યેક અંગ ઉમંગરૂપ, જોડયાં ગયાં છે પાટીઆ,
  નથી કઠિન હાલર વિદર છે, જોતાં અમર લાગે કીયાં ?
દુષ્ટોતણા દુઃસંગરૂપ તે, ઉપર લેપનતા લસી,
  નૌકા અમારી ચાલી છે, ભવસિન્ધુમાંહી ધસમસી. ૨
સાચું અને જુઠું જવાહીર, નાવમાંહિ ભરી દીધુ,
  જાણ્યું નહી સાચું અને, વ્યાપારપણું જુઠું કીધું;
જન કોઇ ભેદુ મળી ગયો, વાસ્તવ સ્વરૂપતા મન વસી,
  નૌકા અમારી ચાલી છે, ભવસિન્ધુમાંહી ધસમસી. ૩
પ્હેલી સમજ નવ પડી હતી, જાવું હતું ઉત્તર ભણી,
  દિશ ભુલથી દક્ષીણમાં, ચાલ્યો ગયો ઉત્તર ગણી;
મુજ જાત કેરા સ્થાન પ્રતિ, જાવા વિશદ વૃત્તિ હસી,
  નૌકા અમારી ચાલી છે, ભવસિન્ધુમાંહી ધસમસી. ૪

સુન્દર પ્રકાશ થઇ રહ્યો, અજ્ઞાનતમ ઉડી ગયું,
વર્ષા પવનની લહેરનું, જે જોર તે અળગું થયું,
સ્વાત્મ સ્વરૂપ ધ્રુવના ભણી, નૌકાતણી ગતિ વિલસી,
નૌકા અમારી ચાલી આ, ભવસિન્ધુમાંહી ધસમસી. ૧૦

વિઘ્નો બધાં અળગાં થયાં, સામે નગર સોહાય છે,
બીજી અહો આ આવતી, નૌકા અરે! દર્શાય છે;
આવી મળી ભેટી સ્વજનની, મંડળી જય જય હસી,
નૌકા અમારી ચાલી છે, ભવસિન્ધુમાંહી ધસમસી. ૧૧

સોરઠા.

નૌકાપર ધ્વજ શ્વેત; વિસ્તીર્ણો શોભી રહ્યો,
હું આનંદ સમેત, નિર્ભય બની પ્રભુજન થયો. ૧૨

ૐ તત્સત્.

અજીતસાગર.

ત્યાગી જનો પરનાર ત્યાગી, ઠગ ધન સંચય કરે; ??
ઘરબારી જન સંસારી થઈ, પર લોકનું ભાતું ભરે,
વિદ્વાનવ્યર્થે લડી મરે, અભણો પ્રભુ ગુણ ગાય છે,
સંસાર સત્ય અસત્ય યા તે, વાત ક્યાં સમજાય છે ? ૫

કૈરાય અસત ઉચારતાં, હજાર પણ તદવત્ કરે,
કંઈ સુજ્ઞ જનનું સત્ય વાક્ય, કર્ણપર પણ નવ ધરે;
ધર્મી જનોપર ધાક, પાપી ? પુજ્ય પણ પૂજાય છે.
સંસાર સત્ય અસત્ય યા તે, વાત ક્યાં સમજાય છે. ? ૬

માતાપિતાનાં વચનને, પુત્રો કુટિલ પાળે નહી,
કંઈ વૃદ્ધ કૈરૂં ઇતર જન, સુત વધુ વચન ટાળે નહી;
કંઈ વિવિધ પક્વાનો જમે, કંઈ શુષ્ક પણ ક્યાં ખાય છે,
સંસાર સત્ય અસત્ય યા તે, વાત ક્યાં સમજાય છે. ? ૭

સતી નારી સાચું પણ ઉચ્ચરતાં, સભ્ય પ્રતિ શરમાય છે,
કુલટાક્રિયા ખોટું છતાં, નિજ પુરૂષના સમ ખાય છે
કંઈ લોક મોટરમાં ફરે, કંઈ તે તળે ચગદાય તે,
સંસાર સત્ય અસત્ય યા તે, વાત ક્યાં સમજાય છે. ? ૮

બુદ્ધિ વિના જન કેક ઉપના, હાથમાં આપીગયા,
બુદ્ધિ વિષે પણ કેક જન, ઓંચો તળે દાબ્યાં ગયા;
બુદ્ધિ વિષે બુદ્ધિ વિના પણ, કેક શરમ સ્થાય છે,
સંસાર સત્ય અસત્ય યા તે, વાત ક્યાં સમજાય છે. ? ૯

જે આમને એતેમ એવી, રીત તત્ર બની રહી;
  પાંખો બધાં ત્યાં પક્ષીની, પળવારમાં ગુંચવાઈ ગઈ. ૧૩
પત્ર ડોક પણ બચ્યાં નહી, ઉડવાની શક્તિ નહી રહી,
  તત્કાળ પૃથ્વીપર પડયાં, ઉપાય ચાલ્યો નવ કંઈ;
આવ્યો બહુજ હરખે ભર્યો, એ પારધી જલ્દી તદા,
  પકડી કુસંપી પંખીડાં, આપી મરણરૂપ આપદા. ૧૪
જન! સંપ સંપી ચાલવું, બિન સંપનું ફળ જોઇ લ્યો,
  પામ્યાં વિપત્તિ અંતની, આ પંખીએ ચિત્ત પ્રોઇ લ્યો;
बुद्धि धने घन बल घणुं, यदि होय पण नहि संप जो,
  क्षणमांहि लावी नाखशे, कष्ट स्वरूपी कंपतो। १५
નિર્બળ છતાંયે માનવી, જો સંપસંપી ચાલતાં,
  સુખરૂપ અમૃત પી અને, આનંદમાંહી મ્હાલતાં;
વિણુ સંપની મોટાઇ જગમાં, છે શરદ વાદળ સમી,
  હજ્જાર દુખના પારને, તરિ જાય સંપી આદમી. ૧૬

દુહા.

સંપ એજ ધન માનવું, સર્વ પ્રકારે મૂલ,
સંપે પામે સર્વ જન, શિવ તરૂનાં ફળફૂલ. ૧૭

ૐ શાન્તિઃ ૩

મુંબાઇ. શ્રાવણ વદ ૭

અજીતસાગર.

पपैया ! पिउ पिउ न बोलजे !

(૬૯)

મન્દાક્રાન્તા.

વ્યાધિ કારી વિરહ જ્વરની, અંગમાં વ્યાપી ગૈ છે,
ન્યાળી ન્યાળી કુસુમ સરખી, આંખ ઢળી રહી છે,
ઝૂકી ત્હારી તરુવર પરે, પ્રગટથી બોલ જે તું,
હે પાપી! ના પિઉ પિઉ પપૈયા અહીં બોલજે તું ૧

કાંડી ચાઈ મૃદુલ કરની, આગળી દીન જોતા.
આ વિયોગે ટગમગ દિશે, પિયું પીવાયુ રોતા,
દૂરેથી ધાર્યું કુમદ દિલની. ન્યાયને રોધ જે તું.
હે પાપી! ના પિઉ પિઉ પપૈયા અહીં બોલજે તું ૨

જો આ હેરી રૂદન કરતો, મેઘને સાંભળીને,
દુઃખાર્તોને સુખદ દુઃખદે, વ્યાધિ માથે જગાને,
પ્યાસા પંખી ચુપ ચુપ રહી, દુઃખદ રોળજે તું,
હે પાપી! ના પિઉ પિઉ પપૈયા અહીં બોલજે તું ૩

સંયોગીઓ પતિ સમીપની, નારીના હર્ષ શા છે?
મ્હારે બીજું અનુકૂળ છતાં, ઉરમાં આપદા છે,
સંતાપ્યા આ પ્રિય વિરહ મહા-દુઃખમાં રોળજે તું,
અધમ પાપી પિઉ પિઉ પપૈયા અરે! બોલજે તું. ૪

એ વ્હાલાના સમ્મુ રજની, સેવતા હેતુ માટે,
હું દીવાની દરદ દિલથી, ચાતકી વાટ પાટે;
એના પ્રેમે અતિવ સુખિ હું, અન્યથા દુઃખ આવે,
પ્યારા મ્હારા પિયુ વિણ મ્હને, નેનમાં નિન્દ નાવે. ૨

એના પ્રેમે અપરમિતતા, વિશ્વકેરી હું આણું,
તેણે મુને પરમ સુખદ, આપ્યું છે દઈ ટાણું.
રાત્રિમાનાં તિમિર સઘળાં, આવીને ખ્હીવરાવે,
પ્યારા મ્હારા પિયુ વિણ મ્હને, નેનમાં નિન્દનાવે. ૩

આ રાત્રિની દશ દિશ વિષે, શ્યામતા વિસ્તરાણી,
વારેવારે વિજળી ચમકે, અભ્ર પંક્તિ ભરાણી.
છાને માને હૃદય પુષિને, કોઈ મુને સતાવે.
પ્યારા મ્હારા પિયુ વિણ મ્હને, નેનમાં નિન્દનાવે. ૪

બીજાં વારી અમૃત સરખાં, વિશ્વને દોજ સારો,
સ્વાતિકેરા ફગન જળથી, ચાતકી દાઝ ધારો.
કોકીલાતો ટહુરવ કરે, આમમાં લાગ આવ્યો,
પ્યારા મ્હારા પિયુ વિણ મ્હને, નેનમાં નિન્દનાવે. ૫

ગાંઠીપેઢી પણ પિયુતણી, માનિતી હું સુનારી,
સ્વામીજીના રસકસ બની, કઠમાં બાઝ નારી.
જેવા તેવા વચન સુજનાં, નાથ ત્યાં સ્નેહ લાવે,
પ્યારા મ્હારા પિયુ વિણ મ્હને, નેનમાં નિન્દનાવે. ૬

કેઈ રીતે જગત જનનાં, તત્વમાં મેળ આણું,
  ક્યાં રાત્રિને રવિ કિરણ ક્યાં, એક્ય શીરીત જાણું.
સંસારીનાં કલુષિત હિયો, સ્વર્ગમાં શું સુહાવે, ?
  પ્યારા મ્હારા પિયુ વિણુ મ્હને, નેનમાં નિન્દનાવે

જ્યારે ત્યારે જગત જનના, પ્રેમનાં પંથી થાશે,
  ત્યારે જાતે અનુભવ રસે, માર્ગી થૈને રસાશે.
મ્હારા વિશ્વે ગગન વસતા, લોક આવી વધાવે,
  પ્યારા મ્હારા પિયુ વિણુ મ્હને, નેનમાં નિન્દનાવે.

આ છે જૂદા નથીં નથીં બધે, મોંઘિલા સ્પર્શ કાન્ત,
  છાયા રીઝી નથીં નથીં બધે, કલ્પ કેરી પ્રશાન્ત.
કોઈ કેરા પુનિત ઉરમાં, નાથ ઝાંખી જણાવે,
  પ્યારા મ્હારા પિયુ વિણુ મ્હને, નેનમાં નિન્દનાવે.

આબુદેલવાડા. આખીરાત્રીનું જાગરણ.

દિવ્યસ્થાન વૈશાખ વદ ૮

अरे ! पंथी तुं सत्यनेपंथ जाजे.

(૩૧)

ભુજંગીછંદ.

કદા સ્ત્રી તણા તાનમાં ના ભુલાજે,
  નહી મોહની કેફમાં મસ્ત થાજે;
રૂડી વેણું ત્હારી ઉજે પંથ વ્હાજે,
  અરે ! પંથી તું સત્યને પંથ જાજે. ૧

ત્હને ચોર લોકો રખે લૂંટિલે ના,
  મહા જુલ્મ વાળા વળી ત્રાસદે ના;
પથે તેવીં રીતે ખરાબાઇ ! ખાજે,
  અરે ! પંથી તું સત્યને પંથ જાજે. ૨

કદી ચાલતે પાયમાં થાક લાગે,
  વળી દુર્જનોની કદી ઠેસ વાગે;
છતાં અન્ય પંથે જરા ના સુહાજે,
  અરે ! પંથી તું સત્યને પંથ જાજે. ૩

મહા વિઘ્ન તો આવશે પ્હેલ વ્હેલાં,
  નથી કાંઈ વચ્ચે પછી ઉજ દૂહેલાં;
નહી રોઢ રાખો ભલા ભાઈ ! થાજે
  અરે ! પંથી તું સત્યને પંથ જાજે. ૪

વિદ્યા અને ઉદ્યોગ વિષે.

(૩૬)

હરિગીત.

ભવ્ય જન! શુભ રીતની, કહું હર્ષથી હિતકર કથા,
જે રીતી વર્ત્યે સર્વને, સદ્ગુણ મળશે સર્વથા;
સર્વ દર્શન બોલતાં, નથી પક્ષપાતી ન્યાય આ,
વળી સકળ બીજા લોકસહ, આલોક નિશ્ચય થાય હા! ૧
ખંતરૂપી મન મેળવો, સહુ મહાજન આ દેશમાં,
વિદ્યા થકી નથી અન્ય ઉત્તમ, કોઇ વસ્તુ અશેષમાં;
વિદ્યા વિના ઉકલે નહી, નિજ જાતિનું ઉત્તમ પણું,
ઉત્તમપણું વિણુ સંપ પણ, ઉકલે નહી એકે અણું. ૨
વિણ સંપ સર્વે સત્વહીન, રૂહેશે ખચિત તે માનજો,
એ માટે હે મમ બન્ધુઓ,! આ વાત ઉરમાં આણજો;
વિણ સંપ સાધન તંત્ર થાતાં, યંત્રનું ન કદી મળે,
સાધન વિના નથી લક્ષ્મી તો, દુખમા સહુ જન ટળવળે ૩
એ દુ:ખમાં દુબી જવાથી, ધર્મ કાર્ય બને નહી,
નવ ધર્મ કાર્ય બને અતઃ, શિવમોક્ષ વાત ઉડી ગઇ;
વિણ મોક્ષ જનની ઉદરના, અવતારનું દુખ જાય ના,
જન્માદિને ટાળ્યા વિના, કંઇ વાસ્ત ... ૪

…ા તણા વ્યાપારથી, દુઃખ હિન્દનું હવ ટાળશું !
…ુઃખમય સમય સ્યાગી અને, સુખીયા દિનો હવ ભાળશું !
…ાસ અવિદ્યા આદિ ક્યારે, ઉદ્યમેથી બાળશું !
…ર્વજ્ઞ નરના જન્મને; દેવારમાં નીહાળશું ! ૨૦

विद्याभिवृद्धिचिंतक.

…વણસાડ વિહાર. મુનિઅજીતસાગર;

कुलजगत्कालफरास छे.

(૩૭)

હરિગીત.

જે રાયની દરબારમાં, આજ્ઞા બરાબર ચાલતી,
ચતુરંગી સેના સજ થઇ, અરિ સૈન્ય હરવા મ્હાલતી;
એ રાયના સેના સહિત, અવશે સુણ્યા બેહાલ છે,
ઉરમાંહી જીવડા ! જાણી લે, કુલ જગત્ કાળફરાળ છે. ૧

નિત્ય ધારતા મણિયુક્ત, શિરપર મૂલ્યવાળા તાજને,
વળી છીંક થાતાં બોલતા, ખમ્મા ઘણી મહારાજને;
છડીદાર સાથે તાજવાળા, અરિ ગયા મહિપાલ છે,
જીવ ! જાણીલે ઉરમાંહી કે, કુલ જગત કાળફરાળ છે. ૨

હસતું મુખડું જોઇ મારાપર, ખાસા ઉજ્જ્વલ પડતા હતા,
અમર જાણે કેટલો, નક્ષત્રના જેવા હતા;
બન્ને નૂપુર ઝણકાર મધુ, અહો પરંત મસાણ છે,
જીવ ! આયુષ્ય નક્કી કરી, કુદ જગત્ કાળફેરાણ છે ૮

કંઠ ટંક તે કેહિલ સમો, જેનો મધુર સાદ હતો,
હરિમધ્ય સિંહ સમાન હતું, જેનો રમણ દીપતો હતો,
સમશાન ભૂત થઇ ચાલ્યા ત્યાં, તેને ઉરે અભિમાન છે.
જીવ ! આયુષ્ય નક્કી કરી, કુદ જગત્ કાળફેરાણ છે ૯

કેપેપનાં સાથે હીલતા, પીળા મુખાળી જ ગની.
પહેરી મહીપર મલકતી, આવ્યા જાણે અનંગની.
ચતુર બની ગઇ એવ વિધ. જેની ચપળ કરી ચાલ છે
જીવ! આયુષ્ય નક્કી કરી, કુદ જગત્ કાળ કરાલ છે ૧૦

નિજ દેખતા ચાલ્યા ગયા, સન્મુખ ઉમરના જોઇએ,
મૃત્યુ કોપી કાળગજે, કાઢી મુખ. કે દીઠીઆ,
ચાલ્યા ગયા પૂર્વજ ઘણા, ક્યાં નામ કાયમ હાલ છે,
જીવ! આયુષ્ય નક્કી કરી, કુદ જગત્ કાળ કરાલ છે ૧૧

પરનારીઓ પર પ્રેમવાળા, કુટિલ જન વ્યભિચારિઓ,
અથવા વ્યસન આધીન થયા, વરનારી અતિશય નારીઓ,
આયુષ્ય એના ક્ષય થયા, ત્યમ તેહ કર્ની મશાલ છે,
જીવ ! આયુષ્ય નક્કી કરી, કુદ જગત્ કાળ કરાલ છે. ૧૨

દીકરો કદી મરિ જાય, પાછળ તાત પીટે પોતાનો,
અથવા વહુ મરી જાય તો, કરી રૂદન પછી વિસારતો!
જાણે નહી પણ આપણે, આજ એવા શિર કાળ છે.
જીવ! જાણજે નક્કી કરી, કુલ જગત કાળ કરાલ છે. ૧૮

સરવર તણી પાળે ઉગ્યાં જે, ઝાડ તેની પાસ જઈ,
સંધ્યા સમય અવલોકજો તો, પંખિયાં જોશો તહીં;
એ પંખિયાં ઉડી જતાં, સુની પડંતી પાળ છે,
જીવ! જાણજે નક્કી કરી, કુલ જગત કાળ કરાળ છે. ૧૯

મુખ પડી મગનું નથી, કોટી ઉપાયે કોઈને,
તો કોણ કોનું છે? સહુ, જીવડા! જરા તું જોઈ લે;
આ કાળરૂપી સિંહ તેની, ક્રૂર જબરી ફાળ છે,
જીવ! જાણજે નક્કી કરી, કુલ જગત કાળ કરાલ છે. ૨૦

કે નાગિના, કે નરતણાં, કે પંખિના કે પશુતણાં,
સંહારી પેટ વિદારી ચૂસ્યાં, રૂધિર અદ્ભુત બિહામણાં;
એ અર્થ એની જબરી છે, લાલ લાલ કરાલ છે,
જીવ! જાણજે નક્કી કરી, કુલ જગત કાળ કરાલ છે. ૨૧

નદી નાવમાં બેઠા જઈ, કે નાવિક આવી મળ્યાં,
સામા તટે પહોંચ્યા પછી, નિજ આશ્રમે સર્વે વળ્યાં;
સંસારરૂપ નદી નાવમાં, સંગાથનો શો ખ્યાલ છે?
જીવ! જાણજે નક્કી કરી, કુલ જગત કાળ કરાલ છે. ૨૨

(૩૮)

સવૈયા.

સુનો સાધુજી ! સુનો સાધુજી ! અનુભવ ભાન સુનાતા હું,
અપૂર્વ અવસર આજ ભયો, અરૂ પરમાતમ રસ પાતા હું,
મૃગજળ સમ જંજાળ જગતકી, દૃગ્દૃશ્યસેં હિ હટાતા હું,
ઉછળાયા હે સુખકા સાગર, ઉનમેં આતમ તરાતા હું. ૧
અનિત્ય વિષયકી અનિત્ય સગતા, જાનલીયા હેં સબ કુસંગી,
સચ્ચા રંગ લગાહેં હમકો, અગચગીતતા કઈ અચ્છી,
જોજો દેખે વોહી જગતકી, વસ્તુ જનાતિ વિનાશી હેં,
આતમ જ્ઞાનસેં ઘટમેં દેખા, અલખ પ્રભુ અવિનાશી હેં ૨.
આત્મભાવ સબમેં પ્રગટયા હેં, સબકો બાન્ધવ માનેહેં,
પ્રેમદૃષ્ટિસેં સબકા પાલક, શ્રીજગજીવન જાનેહેં;
દ્વૈતભાવકા ત્યાગ કિયેસેં, દિનબન્ધુ સુખ કાને હેં,
દેહગેહમેં ઇશ્વર આયે, જો જગકે મહારાને હેં. ૬
ગંગા જુમના સરસ્વતીકા, અજ પ્રત્યક્ષ ભયા ફલ હેં,
સાધન સાધી સબહી લીયા, અરૂ મન અમારા નિર્મળ હેં,
જપતપ તીરથ જો કુછ કીન્હે, ઉત્તમ ઉનકા યહ ફલ હેં,
સંતસંગકી લાધ સફળતા, ચિત્ત સદૈવ અચંચળ હેં. ૪

અખંડ આનંદ પ્રાપ્ત ભયો, અરૂ નિજ દેશ દર્શાતા હૈં,
રાજ યોગકા સુન્દર ગઢમેં, નગર નજરમેં આતા હૈં;
અનહદ વાદકી ધ્વનિ સુનાની, દેહ ધર્મ વિસરાતા હૈં,
શ્રી જગજીવન સ્વામીજીકા, જયજય નાદ સુનાતા હૈં. ૧૧

યોગ માર્ગકી વિજય પતાકા, સન્મુખ પર ફરકાતી હૈં,
અનુપમ સુખકી જલહલ જ્યોતિ, પૂર્ણ પ્રકાશી જનાતી હૈં;
સૂર્ય ચંદ્રકી જ્યોત્સ્ના જાકી, ઉપમામેં નહી આતી હૈં,
હૃદય બીચમેં અપૂર્વ લીલા, છનવરકી સોહાતી હૈં. ૧૨

સિદ્ધ ઋષિ મુનિકે આશ્રમકા, ભેદ અભી સમઝાયા હૈં,
શ્રી સદગુરૂને ખેવટ હોકર, નોત્તમ નાવ ચલાયા હૈં;
માનું ક્યા ઉપકાર ગુરૂકા, તીન લોકકા રાજ્ય દીયા,
સચ્ચિદ્આનંદ પૂર્ણ પ્રકાશકા, સ્થાનક દર્શ કરાય લીયા. ૧૩

ઉત્પતિસેં યહ સ્થાનકકી, અતિ લાખગણી નિર્મળતા હૈં,
અમૃતકી વર્ષા હોનેસેં, લાખગણી શીતળતા હૈં;
જનની ઉદરમેં જન્મ મરણકી, શંક નહી તલભાર રહી,
અજર અમર મેં ભયા કૃતારથ, સોહંકી રટ લાગ રહી. ૧૪

મૃત્તિકા ઘટકી મિલિ મૃતિકામેં, જલકી બુન્દ મિલિ જલમેં,
જ્યોતિ મીલગઇ પરમ જ્યોતમેં, તિમિર ન હોગા કોઇ પલમેં;

રહી સિન્ધુના જળ ઉંડાણ મધ્યે,
વળી વાયુ વિના રહે પંથ શુધ્ધે;
મૂંઝ્યાં રત્નની જ્યાં દ્રષ્ટનો ભરી છે,
અરે! પ્રેમની વાટડી આકરી છે. ૪

જુઓ ચાતકાં સ્વાતિનાં લોભિયાં છે,
વિના સ્વાતિના વારિએ રોગીઆં છે;
પિપાસે મરે વાત એ ક્યાં પરી છે!
અરે! પ્રેમની વાટડી આકરી છે. ૫

વિના પ્રેમ પ્રેમી મરે દેખતામાં.
મળે અન્ન સ્વાદિષ્ટ તોયે નકામાં;
મળે પ્રેમ તો મીઠડી ભાખરી છે,
અરે! પ્રેમની વાટડી આકરી છે. ૬

જુઓ ચંદ્રમાં દૃષ્ટિ રાખે ચકોરી,
પડે ઘાવ તોયે ન લે નેન ચોરી;
તપો ભાવના પ્રેમની આદરી છે,
અરે! પ્રેમની વાટડી આકરી છે. ૭

ખરા પ્રેમીને હું અને તું નથી એ,
નથી શુષ્ક દેખાવડી ત્યાં ઘડીએ,
પથરી ખરા પ્રેમીએ પાથરી છે.
અરે! પ્રેમની વાટડી આકરી છે, ૮

મ્હને પ્રેમની લ્હેરીઓ વિસ્તારી છે,
અરે ! પ્રેમની વાટડી આકરી છે. ૧૩

સંખેશ્વર. વિકટ વનપંથી અજીતસાગર.

ૐ શાન્તિ.

महामन्दगी प्रेमनी छेज न्यारी.

(૪૭)

છંદ ભુજંગી.

નહીં ઔષધો પ્રેમને કામ આવે,
નહીં જાદુંનું જોર આ ઠામ ફાવે;
ફરે મંત્રની માલિકા શું બિચારી,
મહામંદગી પ્રેમની છેજ ન્યારી. ૧
અહીં કસ્તુરી કિમ્મતી છે નકામી,
જડીબુટ્ટી આબુતણી લાજ પામી;
શકે ડાક્ટરો રોગ આ ના ઉચારી,
મહામંદગી પ્રેમની છેજ ન્યારી. ૨
અરે ! કોઈ આવી જુઓ નાડી મ્હારી;
તપાસી અને રોગને દો નિવારી;

અરે દોસ્ત આવો જરા સ્વાદ ચાખો,
  ગમેતો ભલે કે નથી પાસ રાખો;
બનોને બહાદૂર પી પ્યાલી વ્હાલી,
  પીંધી છે અહો! પ્રેમની મસ્ત પ્યાલી. ૧૦

વશીભૂત કીધા તણી આ દવા છે,
  અને પ્લેગ રોકયા તણી આ હવા છે;
વિંછી સર્પ ઊતારવા નિગડાલી,
  પીંધી છે અહો! પ્રેમની મસ્ત પ્યાલી. ૧૧

વરો દેવ આ પાનથી વશ્ય થાય,
  ત્રિલોકી તણી રાજ્ય ગાદી પમાય;
પ્રમોદો કરે પુષ્પ ગુચ્છો ઉછાળી,
  પીયોને અહો! પ્રેમની મસ્ત પ્યાલી. ૧૨

સત્યપ્રેમામૃતપિપાસુ

કલોલ. મુનિ અજીતસાગર.